

УДК 159.923.38

Психологічний образ характерників: етно-національний зріз

Ю.О. КАРТЕЧЕВА

Криворізький педагогічний інститут ДВНЗ «Криворізький національний університет»,
м. Кривий Ріг, Україна, E-mail: kartecheva1only1@yandex.ru

Авторське резюме

У даній статті проаналізовано історичну ретроспективу формування такого феноменального явища як українське (козацьке) характерництво, наведено гіпотези його виникнення. Автор розкриває харизматичні риси козаків-характерників, які вони застосовували в надзвичайних умовах. Проводячи дослідження явища характерництва, автор апелює до української міфології, народної творчості. Розглядається суть і практична діяльність таких представників козацького стану, їх властивості та тактика ведення боротьби із противником. У статті також розкривається психологічний образ характерників, їх уміння впливати на свідомість мас завдяки емоціям, інстинктам, які властиві кожній людині. Зазначені психологічні фактори впливу на людську свідомість, наводяться складові впливу на неї (потреби, програмування та інші). Автор доводить, що козак – характерник - це воїн, який не тільки володіє магією, скільки своїм психічним станом, прихованими резервами своєї психіки, волею, добре знається на фізіології людини, який за допомогою цього може впливати на волю та психіку інших людей і досягти фантастичних результатів. А всі легенди та міфи, пов'язані з ним, зумовлені його практичною діяльністю, особистими якостями та історичною епохою.

Ключові слова: характерник, слов'янський волхвізм, арійські племена, Спасительство, психологія, страх, інстинкт, фактори впливу.

Psychological image of the characterniki: ethno-national dimension

YU.O. KARTECHEVA

National university of Kriviy Rih teachers' training institute of Kriviy Rih, Kriviy Rih, Ukraine,
E-mail: kartecheva1only1@yandex.ru

Abstract

The article analyzes the historical retrospective of forming of such amazing phenomenon as Ukrainian (Cossack) characternitstvo, given the hypothesis of its origin. The author reveals the charismatic features of Cossacks characterniki they are used in emergency situations. Through research characternitstvo phenomenon, the author appeals to the Ukrainian mythology, folklore. In this article are examined the essence and practical activities of these representatives of the Cossack people, their characteristics and tactics of the struggle against the enemy. The article also reveals the psychological image of characterniki, their ability to influence the consciousness of the masses through emotions, instincts, inherent in each person. Indicated psychological factors of influence on human consciousness, components are influenced it (needs, programming, etc.). The author demonstrates that the Cossack-characternik is a warrior who is not so much a master of magic but who is master of his mental condition, will-power, who knows well physiology and who with the help of all this can affect the will and mind of other people. And all the myths and legends associated with him are due to his practical activities, personal qualities and historical epoch.

Keywords: characternik (magician), Slavic sorcerers, the Aryan tribes, Salvation, psychology, fear, instinct, factors of influence.

Постановка проблеми. Практично всі народи мали і мають своїх овіяних міфами та легендами воїнів, які наділені надзвичайними силами і є непереможними. Такими є, скажімо, відомі всім ніндзя або самураї. Що ж до слов'янських народів, то в українців такими виступають козаки - характерники. Дослідники вже не раз зверталися до цієї теми. Втім, як на наш погляд, все ще недостатньо розглянутим залишається питання саме психологічного образу характерника.

Аналіз досліджень і публікацій. Явище характерництва розглядала велика кількість науковців, зокрема про це йдеться в працях С. Горемішева, Є. Луців, А. Васильєва, В. Дем'янова та багатьох інших [1, 2, 7]. Вони подають відомості про походження характер-

ників, їх властивості, розглядають їх практичну діяльність. Важливий внесок у напрямку дослідження цієї специфічної теми зробив Ю. Шилов, який обґрунтував індоарійську теорію походження таких козаків, проводить переконливу аналогію (брахмани – образи Козака Мамая, Івана Сірка) та називає імена відомих характерників, легенди про їхні надможливості [14].

Для дослідження даної теми не можна не звернутися до праць Т. Каляндрука «Таємниці бойових мистецтв» і «Загадки козацьких характерників». Автор детально висвітлює всі аспекти цього феномена (від його виникнення до його сучасних проявів) [3; 4].

Мета дослідження - розглянути особливості психологічного образу козака-характер-

© Ю.О. Картечева, 2014

ника і зрозуміти чи дійсно вони володіли магічною силою або це щось кардинально інше.

Виклад основного матеріалу. Звернемось до етимології слова. Термін «характерник» в основі має кореневе слово «характер», що, у свою чергу, означає «сукупність психічних властивостей людини, її особистих якостей, які проявляються у поведінці, діях». Також слово (поняття) «характер» використовують у значенні «твердість, сила волі, витримка» [12].

Характерниками зазвичай були люди з унікальними екстрасенсорними здібностями, зі схильністю навіть до яснобачення, телепатії та гіпнозу. Більше того, характерники могли впадати у стан трансу, після якого могли робити неймовірні речі. Наприклад, такий воїн міг змінювати свою подобу, читати людські думки, бути невразливим для зброї супротивника. Саме характерники навчали козаків розбиратися у властивостях природи та використовувати їх на свою користь [4]. Тому нерідко таких козаків називали чаклунами, магами. Їх сторонились православні священики, адже багато хто з характерників не був християнином. Їх віра була більш схожа на язичницьку, ніж православну. Доказом цього є те, що вони часто збирались біля багатовікового дуба, який вважали святим, і промовляли запорозькі молитви. Крім того, таких козаків ніколи не ховали за православним ритуалом. Поховання характерників взагалі було особливим, і саме це ще раз засвідчує відношення людей до них. При похованні багатьом з них вбивали кілок у груди, щоб не встали після смерті, а потім засипали землею. У збірнику «Савур – могила», що містить записи народної творчості, яскраво описується смерть та похорон характерника на прізвисько Довгий: «Довгий ліг та вмер.

Пластун і каже наймитові:

- Ну лягай, сину, спати, а я піду подою корів.

Наймит прив'язав мертвого канатом за шию і за ноги до лави, взяв скрипку та й грає... коли чує: товчється щось... Заглянув він туди - коли мертвий совається на лаві...

От приходять дід Пластун.

- А що, - питає, - не встав ще наш мертвий?

- Ні, - каже. - Пручався, так я його до лави канатом.

- Добре ж, - каже, - що догадався, а то він би тебе задушив.

Зійшлося там чоловіка стільки запорожців, викопали яму і давай без попа...

- Ну, братця, давайте осиковий кілок будемо печатать.

Забили йому кілок у груди і засипали землею» [11, с. 65].

У більшості випадків таких козаків ховали лицем донизу. Цей спосіб поховання був відомий ще за скіфів. Так ховали небезпечних чаклунів і магів, воскресіння яких не бажалося.

Чому ж так по особливому ставились люди

до характерників? Чи справді вони володіли надприродною силою? Звернемось до історичних версій виникнення та розвитку козацької (характерницької) психіки.

Одна з гіпотез виникнення характерництва пов'язана з думкою про те, що джерела його треба шукати у слов'янському волхвізмі.

На думку багатьох дослідників, волхвізм – це старослов'янське світобачення, побудоване на основах всесвітнього закону творення й буття Всесвіту. Він визнає тонку, духовну, енергетичну сутність світобудови, єдність всього сущого у Космосі, яке виникло з волі Творця-Бога. Всі релігії волхвізм сприймав толерантно, як духовні школи, що допомагають пізнати цей світ [2].

На жаль, з часом (початок VI ст. н.е.) слов'янський волхвізм почав занепадати. Втім його «рештки» залишились й існували ще в княжу добу (VIII – IX ст.).

Однак, як би там не було, волхви знали, що для того, аби досягти гармонії з духовною частиною світу, треба розвивати власну енергетику (біоенергетику). Крім того, волхви намагались розвивати у себе і у всіх слов'ян духовні здібності – яснобачення, телепатії. Тобто всім тим, чим володіли козаки-характерники. Вони пропагували глибокий духовно-енергетичний тренінг людини на спеціально виявлених енергоактивних місцях – святилищах. А тепер питання: чи не є той славнозвісний козацький великий святий дуб тим святилищем?

В історичній науці існує й інша точка зору про корені характерництва. Вважається, такі воїни прийшли до нас із тисячолітньої давнини, з часів великого переселення арійських племен з України в Індію. У давніх арійських писаннях (Ведах) [3, с. 26] говориться, що серед другої касты кшатріїв – правителів – воїнів існують загони, що в основі мають махаратхів – могутніх воїнів, здатних поодиночку боротись проти тисячі. Префікс «ма» означає «великий», а «харатхи» – це магічні воїни, які володіють надзвичайним бойовим мистецтвом. Отже, можна припустити, що це ті ж характерники [3, с. 26].

А що ж такого надзвичайного могли робити характерники в бою? Насамперед, вони могли м'яко падати з будь-якої висоти. Для цього початківця-характерника дуже сильно наповували алкоголем і змушували перелізти через високий паркан. Так він робив багато разів, поки не відпрацював у себе техніку повного розслаблення п'яної людини. Оволодівши такою технікою, характерник міг неушкодженим приземлитись з висоти 15-20 м [5].

Крім того, такі козаки могли перебувати у стані анабіозу, тобто вони змушували битися своє серце в уповільненому ритмі, а їх тіло застигнути. Проте свідомість при цьому залишалася дієвою. Звісно, вороги не звертали уваги на «мертвого» козака, який у цей час міг ді-

знатись багато корисної інформації. Таких здібностей у козаків-чаклунів було багато і саме через них вороги боялись характерників, розповсюджували історії про їх причетність до нечистої сили, про їх чаклунство і магію.

Багато хто з істориків вважає, що ці чутки можна порівняти з міфом про арійського Спасителя Гандхарви, який приносив себе у жертву кожен раз, коли наступали тяжкі часи для народу [14, с.336].

А це у тисячі разів більше, ніж одноразове жертвоприношення Христа. Ця історія про самопожертву йшла за таким планом: «Найкращий з арійських героїв раз на рік відправлявся блукати країною. Таким чином, героїчний вершник ставав втіленням простору-часу. Через рік цей воїн повертався туди, звідки почав свій шлях, а його співвітчизники вже побудували вівтар для жертвоприношення. Там герой віддавав себе і коня на заклання жерцям» [14, с.337].

Кров'ю вони причащали народ. І на відміну від християнського «їжте хліб - то тіло моє, пийте вино - то кров моя», справжнє добровільне жертвоприношення, що пов'язане з кров'ю вважалося більш ефективним для розкриття підсвідомості народу. Жерці (як і українські характерники) впливали на людей (а на маси тим паче!) тільки через підсвідомість [14, с. 336].

Цей міфоритуал і досі залишається сильнішим способом розкрити підсвідомість мас. Адже він «страшніший» за самопожертву Христа, а тому і дієвіший. Розкривши підсвідомість, брахмани надзвичайно майстерно і цілеспрямовано працювали на благо людини, вичищаючи з нього нечистоту, посилюючи в ньому патріотизм, перевагу духовного над тілесним. Ось для чого був потрібний надлюдський подвиг Спасителя Гандхарви.

Тож можна сказати, що характерництво українських козаків – це Спасительство в його аррато - арійській традиції, яка, на думку деяких вчених, стоїть в основі загальнолюдської цивілізації. Недарма і зовсім не випадково військовий звичай (бойовий звичай) козаків-запорожців називається «Спас» [14, с.337].

Щодо «Спаса» та інших силових комплексів козаків («Кулак Перуна», «Буза», «Скобар»), які ці козаки використовували, то вони нічим не поступались східним стилям ведення бою. Вони виходять за рамки китайської гімнастики і є наслідком розвитку системи фізичної і психічної підготовки.

Ось один народний переказ, який засвідчує начебто надприродні здібності характерника: «...Поміж запорожцями багато було характерників. Розказують про Кравчину, котрий у Польщі піймав козацького душогуба Саву.

...Оце, було б'ються запорожці з ляхами, і, гляди, ляхи побивають наших. Як тільки наскочить Кравчина, так ляхам і нема ходу. Кулі

летять, а запорожці ловлять їх у заполи. А як треба перейти річку, то Кравчина поведе перед - і стане сухо. Так, було, в сухій одежі переходять запорожці й Орель-річку.

А то ще й так. Як треба пливти Дніпром, то зроблять із оситнягу пліт, посідають – і гайда за водою» [11, с. 63].

Таким чином, відповідь на поставлене питання: чи справді козаки-характерники володіли надприродною силою – буде позитивною. Можна стверджувати, що вони володіли надзвичайною силою величезного впливу на психіку. Саме через неї і з'являлись такі цікаві історії про те, що їх і куля звичайна не бере, окрім срібної; про те, що вони ловлять ці кулі зубами, а ядра руками; про те, що перетворюються вони на птахів, тварин, рослини, про те, що можуть змусити ворогів самих себе перебити тощо.

Для того, щоб краще розкрити сутність характерників і їх психологічний образ, звернімося до психології, зокрема до соціальної.

Соціальна психологія - галузь психології, яка займається вивченням закономірностей діяльності людини, малих і великих груп суспільства, їх взаємодію. Нас цікавить проблема впливу та взаємодії малих соціальних груп на людину та на маси загалом. Це питання вивчали Г. Тард, Г. Лебон, З. Фрейд та ін. [8, с. 54]. Вони розглядали натовп як сліпу силу, якою майже неможливо керувати, якщо не звертати увагу на основи людської поведінки [8, с. 54].

Ретельно вивчав це питання психолог У. Мак - Даугалл, який підкреслював, що рушійною силою соціальної поведінки людини є так звані інстинкти. Кожному інстинкту відповідає певна емоція, що з короткочасного стану перетворюється на почуття, яке є стійкою й організованою системою схильностей до дії [8, с. 59]. Ось саме на цьому будувалась практика характерників і перш за все в умовах боротьби з ворогом. Головною метою козаків-характерників було викликати у ворогів інстинкт самозбереження, який мав перетворитись на довготривале почуття страху. І єдиним джерелом активізації цього інстинкту, враховуючи надмірне вірування в надзвичайне, в бога та диявола у ті часи, було переконання в тому, що характерники дійсно володіють надлюдськими можливостями. Люди ще з прадавніх часів наділяли богів та інших істот тими якостями і можливостями, якими не володіли самі. Ще у XVI ст. французький філософ Мішель Монтень зазначав: «Боги наділяються тією здатністю, яка необхідна людям» [6, с. 86]. Характерники наділяли себе такою здатністю самі.

І саме тоді, коли вони переконали в цьому маси і викликали довгочасне почуття жаху, їм (характерникам) було вже легше вести бої зі своїми супротивниками.

Страх дійсно є однією з основних форм емоційних реакцій людей при зустрічі з невідомою.

мими явищами. А видозмінене почуття страху є складовою частиною людської свідомості і «малює» різноманітні візерунки на тлі людської психіки. Цей механізм взяли на озброєння і деякі релігії. Часом під впливом почуття страху розвивається стан звуження свідомості та навіть галюцинації. Це явище церква видає за «диво», використовуючи темноту та невігластво. Це використовували, ймовірно, і козаки – характерники.

Говорячи про реакцію ворогів на характерників, варто згадати і про пусковий механізм. Це фізичний акт, звук чи подія, що викликають, стимулюють відповідні дії, емоції, реакцію. Іншими словами, це конкретний стимул, що включає випрацюваний умовний рефлекс (скажімо, страху).

Пауэлл Т. та Пауелл Дж. називають складові ефективного пускового механізму: потреби (жити, зберегти життя), визначеність (конкретність інформації; не просто козак, а людина, яку не вб'єш), глибинне програмування (компонування і введення в свідомість інформації, яка розрахована на те, щоб викликати спеціальну реакцію розуму, психіки та тіла) і т.д. [10, с. 43].

Важливо зазначити, що козаків-характерників було мало. Відтак вони були чисельно меншістю серед козацької маси. У дослідженнях з питань впливу меншості, доведено, що вона має менші можливості впливу (статус, влада). Однак чисельна меншість може бути й «більшістю», якщо вона здатна нав'язати свої оцінки, думки, уявлення іншим [8, с. 578].

Сергій Москвичі провівши ряд експериментів, визначив декілька факторів впливу мен-

шості:

1. Послідовність. Меншість, що твердо стоїть на своїх позиціях, більш впливова, ніж та, що коливається. Вчений та його помічники виявили, що, якщо меншість постійно називає блакитні смужки зеленими, представники більшості епізодично погоджуються з цим.

А тепер згадаємо про наших диво-козаків, які постійно поширювали чутки про свої надлюдські можливості, про подвиги та перемоги. Постійно це повторюючи (не без допомоги народу з його історіями, які із уст в уста ще більше прикрашалися), маси вірили, що «блакитна смужка все ж таки зелена» [8, с. 578].

2. Впевненість у собі. Дослідження науковця довели, що будь-яка дія меншості, що виражає упевненість – така, наприклад, як наміри зайняти місце в голові столу, – схильна породжувати у більшості сумнів у собі.

Тобто відчуття сильної і непохитної упевненості характерників підштовхувала більшість до того, щоб переглянути свою позицію.

3. Приваблювання прибічників з числа представників більшості. Коли меншість постійно піддає сумніву мудрість більшості, деякі члени більшості можуть перейти на позиції меншості [8, с. 579-580].

Висновки. Отже, ми бачимо, що сутність психологічного образу характерника полягає в тому, що це воїн, який не стільки володіє магією, скільки своїм психічним станом, волею, добре знається на фізіології і який за допомогою цього може впливати на волю та психіку інших людей. Сам психологічний образ його є досить складним і вимагає подальшого детального вивчення.

СПИСОК ЛІТЕРАТУРИ:

1. Васильев А. Тайное оружие казаков / А. Васильев // Наука и религия. - 2005. - №3. - С.14-15.
2. Демьянов В.О. Волхвизм – духовная школа славян [Електронний ресурс]. - Режим доступу: http://rivnesurenzh.com.ua/ru/our_articles/105
3. Каландрук Т. Таємниці бойових мистецтв України / Т. Каландрук. - Л.: Піраміда, 2007. - 304с.
4. Каландрук, Т. Характерники. Арійські корені характерництва. Можливості характерників [Електронний ресурс]. - Режим доступу: <http://dere.com.ua/library/kalyandruk/harakternyk.shtml>
5. Картина эволюции Украины / Мастера ушу с оселедцями [Електронний ресурс]. - Режим доступу: www.kuto4ok.info/mastera-ushu.php
6. Куценко Б.М. Эмоции и религия / Б.М.Куценко. - К.: Политиздат, 1982. - 103с.
7. Легенди України: Характерники: [Електронний ресурс]. - Режим доступу: http://www.aratta-ukraine.com/text_ua.php?id=924
8. Москаленко В.В. Соціальна психологія: Підручник / В. Москаленко. - К.: ЦНЛ, 2005. - 624с.
9. Орбан-Лембрик Л.Е. Соціальна психологія: Навч. пос.: у 2-х т. Т.2. / Л.Е.Орбан-Лембрик. - К.: Академвидав, 2005. - 448с.
10. Пауелл Т. Психостренинг по методу Хосе Сильвы / Т. Пауелл, Дж. Пауелл. - СПб.: «Питер», 2000. - 192 с. - (Серія «Сам себе психолог»).
11. Савур-могила: Легенди та перекази Нижньої Наддніпрянщини / Упоряд. В.А. Чабаненко. - К.: Дніпро, 1990. - 261с.
12. Характерники. Украинская магия: [Електронний ресурс]. - Режим доступу: <http://kadet-svg.org/kazaki-harakterniki/16-harakterniki-ukrainskaya-magiya>
13. Цось А. Бойовитість духу, порив до життя: Система фізичного і психофізичного виховання запорозьких козаків / А. Цось // Рідна школа. - 1995. - №1. - С.5-10.
14. Шилов Ю.А. Истоки славянской цивилизации / Ю.А.Шилов. - К.: МАУП, 2004. - 704с.

Стаття надійшла до редакції 13.03.2014

REFERENCES:

1. *Vasil'ev A.* Taynoe orujue kazakov (The secret weapon of Cossaks). *Nauka i religiya*, 2005, no.3, pp. 14-15.
2. *Dem'yanov V.O.* Volhvizm – duhovnaya hkola slavyan (The sorserers – spiritual school of the slavs). Regime to access: http://rivne-surenzh.com.ua/ru/our_articles/105
3. *Kalyandruk, T.* Taemnuci boyovuh mustectv Ukrainu (The secrets of fighting arts of Ukraine). Lviv, 2007, 304p.
4. *Kalyandruk, T.* Characterniki. Ariys'ki koreni charactenuctva. Mojluvosti characternicov (Characterniki. Aryan roots of characternitstvo. Capabilities of characterniki). Regime of access: <http://dere.com.ua/library/kalyandruk/harakternyk.shtml>
5. Kartina evolucii Ukrainu/ Mastera uhu c oseledtsyamu (Masters of ushu with oseledtsi). Regime to access: www.kuto4ok.info/mastera-ushu.php
6. *Kucenok B.M.* Emocii i religiya (Emotions and religion). Kyiv, 1982, 103p.
7. Legendu Ukrainu: Characterniki (Legends of Ukraine: Characternic). Regime of access: http://www.aratta-ukraine.com/text_ua.php?id=924
8. *Moskalenko V.V.* Social'na psihologiya: Pidruchnik (Social psychology: Manual). Kyiv, 2005, 624 p.
9. *Orban – Lembrik, L.E.* Social'na psihologiya: Navch. pos.: u 2h tomah T.2 (Social psychology: Manual in 2 vol. Vol.2). – Kyiv, 2005, 448 p.
10. *Pauell, T.* Psuhotrening po metodu Hose Silvu (Pscostrening according to Jose Silva). StP, 2000, 192 p.
11. Savur – mogila: Legendu ta perekazu Nujn'oyi Naddnipyanchinu/ Uporyad. V.A. Chabanenko. (Savur-tomb: Legends and stories of Low Naddniprianshina / By B.A. Chabanenko). Kyiv, 1990, 261 p.
12. Characternici. Ukrainskaya magiya (Characterniki. Ukrainian magic). Regime of access: <http://kadet-svg.org/kazaki-harakterniki/16-harakterniki-ukrainskaya-magiya>
13. *Tsos' A.* Boyovutist' duhu, poruv do juttya: Sustema fizuchnogo i psihofizichnogo vuhovannya zaporoz'kuh kozakiv (Perkiness of the spirit, will of life: The system of physical and pscophysical training of Zaporozhie Cossacks). Ridna chkola, 1995, no.1, pp. 5-10.
14. *Shilov Y.A* Istoki skavyanskoy civilizacii (Sources of Slavic civilization). Kyiv, 2004, 704 p.

Картечева Юлія Олександрівна – студент
Криворізький педагогічний інститут ДВНЗ «Криворізький національний університет»
Адреса: 50086, м. Кривий Ріг, проспект Гагаріна, 54
E-mail: kartecheva1only1@yandex.ru

Kartecheva Yulia Oleksandrivna – student
National university of Kriviy Rih teachers' training institute of Kriviy Rih
Address: 54, Gagarin Av., Kriviy Rih, 50086
E-mail: kartecheva1only1@yandex.ru